

2015-11-12. Ar kiekvienam prieinami praeities lobiai?

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Anykščių krašto laikraštis „Šilelis“ tęsia prieš ketvirtą metų pradėtą projektą „Mažoji Anykščių krašto akademija“, kurį iš dalies finansuoja Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas. Kiekvieną mėnesį mes ir vėl publikuojame straipsnius apie Anykščių krašte vykusius reikšmingus įvykius, amžininkų prisiminimus ar iki šiol mažai arba visai neviešintus Anykštijos istorijos bei kultūros įvykius, istorinį paveldą, puoselėjamas tradicijas ar užmarštin benueinančius mūsų iškilų kraštiečių atliktus darbus.

Pasaulyje yra begalė įvairiausių muziejų, kuriuose apsilankę galime susipažinti su meno, literatūros, muzikos, gamtos, technikos, dizaino ir mus supančios įvairovės istorija. Juose surinkta tūkstančių tūkstančiai eksponatų. Vieniems jų milijonai metų ir jie nepavaldūs laikui, kiti, atvirkščiai, trapūs ir gali subyrėti nuo neatsargaus prisilietimo.

Šį kartą „Šilelyje“ papasakosime apie Antano Baranausko ir Antano Vienuolio Žukausko memorialiniame muziejuje sukauptus eksponatus.

Kiekvienas muziejus savo lankytojams atveria tik dalį sukauptų praeities lobių. Didžioji dalis eksponatų saugomi fonduose. Ne išimtis – Antano Baranausko ir Antano Vienuolio Žukausko memorialinis muziejus. Nuolatinėje ekspozicijoje muziejuje ir jo filialuose lankytojai gali pamatyti apie 4000 eksponatų. Dar 23 000 jų saugomi muziejaus fonduose. Apie tai, kaip eksponatai renkami, saugomi, prieinami lankytojams, kalbamės su vyriausiąja fondų saugotoja Vida Zasiene.

– Sakykite, kokiais būdais surenkama tiek daug eksponatų?

– Šiuo metu daugiausia muziejaus fondus papildo archeologiniai radiniai. Pradžioje mūsų muziejus buvo literatūrinis ir visi archeologiniai radiniai buvo siunčiami į Utenos krašto muziejų. Vėliau įkurtas istorijos skyrius, o visi daiktai, randami mūsų rajone kasinėjimų metu, perduodami muziejui. Arklio muziejus papildo savo fondus dažniausia ekspedicijų metu.

Didžią dalį eksponatų gauname iš privačių asmenų. Jei sužinome, kad kas turi ką nors mums vertingo, važiuojame, tariamės. Vieni noriai atiduoda tai, kas jiems nebereikalinga, kiti trokšta pasipinigauti ir prisigalvoja nerealių dalykų. Galiu pasidžiaugti, kad tokių nedaug. Garbaus amžiaus žmonės dažnai nenori skirtis su jiems brangiais daiktais. Tuomet tariamės, kad išeidami Anapilin paliktų juos muziejui. Štai, drožėjo Jurgio Kazlausko medžio drožiniai, po jo mirties buvo pas seserį. Ši nenorėjo skirtis su brolio kūriniais. Kalbėjomės ir sutarėme, kad jai mirus, skulptūros bus perduotos mums. Šiandien jos eksponuojamos Arklio muziejuje.

Vis dėlto, didžioji dauguma žmonių yra geranoriški ir dažniausia įvairius daiktus bei relikvijas muziejui dovanoja. Ir dovanoja ne tik pavienius daiktus, bet ir visus sukauptus archyvus, bibliotekas. Pavyzdžiui, mums buvo perduota Halinos Mošinskienės biblioteka ir archyvas. 1998 m. Amerikoje Los Andžele gyvenusi Antano Vienuolio Žukausko duktė Laima Žukauskaitė-Ruigienė pakvietė mane atvykti, peržiūrėti archyvų. Šešias savaites praleidau svečiuose. Sutvarkiau archyvus, peržiūrėjau, aprašiau. Tai, ką ji padovanojo mūsų muziejui – parvežiau.

Svarbiausia, užrašiau Laimos Žukauskaitės prisiminimus apie tėvą. Vėliau šie prisiminimai buvo panaudoti mano parengtoje monografijoje apie Antaną Vienuolį- Žukauską.

Jos anūkė (A. Žukausko-Vienuolio proanūkė) Nida Paplauskaitė-Variakojienė – dailininkė, baigusi Nortridžo universitetą. Savo diplominiam darbui pasirinko legendos „Užkeiktieji vienuoliai“ motyvus. Visus tris originalius grafikos darbus padovanojo muziejui. Juos taip pat atvežiau ir šiandien jie puošia mūsų ekspoziciją.

Mums bekalbant, į kabinetą įėjo garbaus amžiaus moteris. Ją lydėjo jauna giminaitė, nešina maišeliu ir įrėmintu plakatu. Fondų saugotoja moterį pažino. Angelė Tylaitė-Zyzienė jau antrą kartą atneša dalį savo saugotų vertybių. Dideliame plakate pokario partizanų portretai ir Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos deklaracijos tekstas, skelbtas 1949 m. vasario 16 d. Pati buvusi aktyvi laisvės kovų dalyvė, Angelė labai brangino plakata, juolab, pažinojo ne vieną jame matomų vyrų. Atvėrus tokį, iš pažiūros įprastą, maišelį, Vidos Zasienės akys nušvito: šeimos albumas, nuo laiko pageltusiame sąsiuvinyje užrašytos partizanų dainos, Angelės mamos rožančius, iš duonos minkštimo padarytas kalėjime bei šūsnis nuotraukų.

–Tebūna pas jus muziejuje. Tikrai žinau, kad išsaugosite. Nors vaikai, anūkai ragino neatiduoti, bet mačiau, kad jiems neįdomu. – atsiduso Angelė Zyzienė.

– Ar tikrai niekur nedings muziejui dovanoti eksponatai?

– Kas perduota muziejui, tai yra amžinam saugojimui. Niekas nebeatsiims. Naudotis, reikalui esant, galės, bet atsiimti tikrai ne. Priimant pasirašomas priėmimo aktas, kuriame aiškiai parašyta, kad daiktas perduotas visam laikui. Apskaita reikalauja daug dokumentavimo bei kruopštumo. Pirmiausia rašomas priėmimo aktas, įtraukiama į gaunamų eksponatų knygas. Po to, eksponatai skirstomi

į rūšis: dailė, fototeka, spaudiniai, dokumentai, memorialiniai daiktai, archeologija. Jau išskirstyti eksponatai smulkiai aprašomi kitose atskiro skyriaus inventorinėse knygose. Be to, viskas yra įrašoma kartotekoje. Dar labai svarbu, kad kiekvienas daiktas būtų savo vietoje, nes prireikus, reiks labai ilgai ir sunkiai jo ieškoti.

– Ką reiškia detalus, smulkus aprašymas?

– Jei, pavyzdžiui, radome istorinę vertę turintį baldą, tai apraše nurodome meistrą pagaminusį daiktą, vėlesnius savininkus. Jei daiktas susietas su kokia nors legenda ar istorija, tai ji taip pat turi būti įrašyta. Arba štai – nuotraukos: jei tai bendras kažkokio miestelio vaizdas, tai reikia nustatyti, kuri vieta ir kokie pastatai fone. Reikia nustatyti, kada fotografuota, kas fotografavo, identifikuoti nuotraukoje esančius žmones. Iš karto tai padaryti dažnai neįmanoma, tačiau, laikui bėgant, gretinant su kitais to meto dokumentais, nuotraukas dauguma atvejų identifikuoti pavyksta.

– Sakote, kad atneša senus albumus, nuotraukas ir panašiai. Ar kiekvienas senesnis daiktas laikytinas vertingu, kad reikėtų saugoti muziejuje?

– Būna, ateina žmonės ir sako turintys senų laikraščių, kalendorių, kažkokių plakatų, skelbimų. Iš pirmo žvilgsnio lyg ir nieko įdomaus. Tačiau mes skubame peržiūrėti. Aišku, pirmiausia domina tai, kas susiję su mūsų regionu. Tai straipsniai apie kraštą, jo iškilus žmones. Taip pat mūsų krašto žmonių publikacijos Lietuvos ar užsienio spaudoje. Įdėmiau pasižiūrėjus asmeninių albumų nuotraukas, jos daug pasako apie laikmetį, madas, papročius.

Jei Gobsekas sėdi ant skrynios su pinigais, tai muziejininkai negaili sukauptų turtų ir mielai jais dalinasi su visai besidominčiais. Tiesa, dalinasi savotiškai: parodo ir, leidę pasidžiaugti, vėl slepia saugyklose. Apie fondų reikšmę pasakoja Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus kuratorius Tautvydas Kontrimavičius.

– Aš atsakau už mūsų sukaupto turto viešuosius pristatymus tiek privatiems asmenims, tiek visuomenei. Fondai yra mūsų turtas. Jei neturi turtingų fondų, tai negali nuolat rodyti tą patį daiktą, pateikdamas jį kaip ypatingą vertybę. Fondai uždari tam, kad galėtume daiktus išsaugoti ne tik artimiausiems metams, bet dešimtmečiams ar net ilgiau. Fondinis daiktas parodomas viešumoje įvairiomis progomis ir gali suteikti tiek emocinį, tiek ir informacinį krūvį. Pavyzdžiui, bus minimas kokio reikšmingo fakto šimtmetis, tuo atveju daiktas parodomas visuomenei ir vėl gražinamas į fondus. Todėl nė viename muziejuje nerasime nuolatinės ekspozicijos, kurioje būtų rodoma absoliučiai viskas, kas sukaupta.

Muziejaus misija – priimti ir saugoti. Kada, kur ir ką ištraukti – tai jau atskiri projektai. Tarkim, galime virtualioje erdvėje eksponuoti genealoginę informaciją. Arba galime pateikti informaciją, kad mes saugome tokių tai giminių genealoginę informaciją.

Nuolatos tobulėja technologijos. Atsiranda virtualios erdvės, virtualios parodos, virtualios ekskursijos. Didžioji dauguma pasaulio gyventojų naudojami internetu. Šiandien muziejų fondai tampa prieinami kiekvienam besidominčiam. Lietuvoje vykdoma programa LIMIS (Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema). Apie šią programą pasakoja muziejininkė Audronė Macienė.

– 2009 m. pradėta kurti LIMIS sistema suteikia galimybę visiems norintiems susipažinti su muziejaus fonduose esančiais eksponatais. Nuotraukų skenuojame ir įkeliame į sistemą. Šiandien jau esame sukėlę į sistemą apie keturis tūkstančius nuotraukų. Esame vieni iš pirmaujančių šalyje. Daugelis kitų muziejų įkėlė ženkliai mažiau nuotraukų. Tai priklauso nuo muziejaus veiklos prioritetų. Mes šiam darbui skiriame daug dėmesio. Visos senosios laikotarpio (nuo 1839 m. iki 1939 m.) mūsų muziejuje esančios nuotraukos jau yra sistemoje. Be abejo, jos yra aprašytos. Jei yra žinomas autorius, tai būtina derinti su juo. Aprašymas turi būti maksimaliai detalus. Pavyzdžiui, jei žmogus fotografuotas interjere, tai reikia aprašyti, koks tai interjeras. Jei fone matomas koks nors paveikslas, tai turėtų būti nurodytas jo pavadinimas, autorius ir t.t. Muziejininkas turi būti labai kruopštus ir pastabus, nepraleisti iš pirmo žvilgsnio visai nereikšmingų detalių.

Lygiagrečiai vykdomas projektas „Europeana“. Projekto iniciatoriai pasiūlo temą. Mes atrenkame ją atitinkančius eksponatus ir siunčiame jiems. Nuotraukų aprašai Vilniuje verčiami į keletą Europos kalbų. Tokiu būdu, pasaulis sužino apie mūsų turimus eksponatus.

Štai neseniai Italijoje, pagal mainų programą dirbanti studentė, kurianti internetinę svetainę Italijos lietuviams, klausė mūsų apie rašytojo Vienuolio ryšius su Italija. Mes pasiūlėme ieškoti informacijos LIMIS sistemoje. Labai džiaugiamės, kad per šias programas galime populiarinti Anykščius ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje.

Juokaudamas paklausiau, gal ir nereikalingi fondai, jei eksponatai jau suskaitmeninti?

T. Kontrimavičius visiškai rimtai paaiškino, kad labai sparčiai keičiasi technologijos. Prieš keletą metų nuskenuotos nuotraukos šiandien neatitinka aukštos kokybės spaudos techninių reikalavimų. Vėl tenka kreiptis į fondus. Tam muziejinės vertybės ir saugomos dešimtmečiais.

Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus unikalus padalinys – Arklio muziejus. Kalbina me Arklio muziejaus fondų saugotoją Egidijų Musteikį.

– Kokie eksponatai kaupiami jūsų fonduose?

– Mūsų padalinyje saugoma visa, kas susieta su arkliu. Tai – arklininkystės istorija, padargai, pakinktai, vežimai, rogės. Muziejaus kūrimosi pradžioje Benediktas Lipeika iš Gruzdžių padovanojo savo surinktą gaisrų gesinimo įrangą. Turime didelį smulkių spaudinių rinkinį arklio tematika. Jame – pašto ženklai, atvirukai, fotografijos, suvenyrai, kalendoriai. Miškininkas, kraštotyrininkas, muziejaus įkūrėjo Antano Vasinausko geras bičiulis, Jonas Gelaževičius, kilęs iš Baltakarčių kaimo, Sudeikių parapijos, padovanojo muziejui unikalų, į Gineso rekordų knygą pretenduojančią, smulkių spaudinių kolekciją. Joje vien pašto ženklų, vienaip ar kitaip susietų su arkliu, daugiau nei tūkstantis. Aistringas kolekcionierius J. Gelaževičius rinko įvairias kolekcijas. Vieną jų padovanojo Vilniaus universiteto bibliotekai, kitą dovanojo Kupiškio krašto muziejui.

Žinomas miškininkas, aplinkosaugininkas, kolekcionierius Antanas Stackevičius padovanojo muziejui didelę kolekciją monetų bei pinigų, susietų su arkliu. Nesenai gavome roges, kuriomis, atvykęs į gimtinę, pasak jas dovanojusiųjų, važiuodavo tarpukario Lietuvos prezidentas Kazys Grinius.

– Jūs pasakojote apie dovanotus eksponatus. Vyriausioji muziejaus fondų saugotoja Vida Zasiene minėjo, kad jūsų padalinys daug eksponatų surenka ekspedicijų metu. Ar šiandien, prabėgus tiek metų nuo sovietmečio, skelbusio arklį atsilikimo simboliu, melioracijos ir antikvariato „medžiotojų“ reidų, dar galima rasti ką nors originalaus?

– Muziejininkai niekuomet nepristigs darbo, nes eksponatų visada galima rasti. Keičiasi laikmetis, keičiasi ir patys eksponatai. Anksčiau rinkdavome medžiagą apie tarpukario Lietuvą. Šiandien mūsų ekspedicijų tikslas kiek pasikeitė. Sakyčiau, tai tema „Arklininkystė šiandien“. Pamatę, kad žmogus turi arklį, mes jį fotografuojame, filmuojame, įrašome pokalbius. Na, jei sutinkame senolį, visą amžių dirbusį ūkyje su arkliais, skubame užrašyti jo prisiminimus, nes jis tikrai gali daug papasakoti. Po draugiško pokalbio, žiūrėk, ir ištraukia iš palėpės tai kokių pakinktų, tai aplūžusį vežimą. Vasario, kovo mėnesiais lankytojų ženkliai sumažės ir mes, kaip ir kiekvienais metais, vyksime į ekspediciją po nuošalius rajono kaimus ir tikrai parsivešime naujų eksponatų.

– Ar talpinate savo eksponatų nuotraukas LIMIS sistemoje?

– Be abejo. Dėjome ir dėsime ateityje. Dirbame planingai ir šiandien jau patalpintos tarpukario Lietuvos nuotraukos, susijusios su Lietuvos kariuomenės kavalerijos pulkų kariais: kunigaikštienės Birutės ulonų pulko, dragūnų „Geležinio vilko“ pulko ir kitais. Visi, kas domisi savo giminėmis ar pažįstamais, ar Lietuvos kariuomenės istorija, gali apsilankyti LIMIS ir peržiūrėti nuotraukas, esančias Arklio muziejaus fonduose.

– Surinkti eksponatai toli gražu ne visada yra geros būklės ir tinkami eksponuoti. Kur ir kaip juos restauruojate?

– Vežimų, rogių sutvarkymui ir paruošimui eksponavimui, krepiamės į senuosius meistrus. Smulkesnius darbus atlieka mūsų restauratorė Skaidrė Račkaitytė.

– Kokie tai smulkūs darbai? – klausiamo Skaidrės Račkaitytės.

– Didelių ir ypatingai atsakingų darbų nedirbu. Tiesiog suteikiu eksponatui estetišką išvaizdą. Tai, kokiam kuparui koją naują padarau, priderinu spalvas ar atkuriu ornamentą. Verpimo ratelį sutvarkau. Prikeliu naujam gyvenimui audimo stakles. Artimiausiu laiku laukia darbas tvarkant knygas. Kur paklijuoti, kur pasiūti reikės. Darbai niekada nesibaigia, – juokauja Skaidrė.

Šešiasdešimtyje procentų Lietuvos muziejų būtina atnaujinti ir plėsti eksponatų saugyklas. Vyriausios fondų saugotojos Vidos Zasiene svajonė – nauja, erdvesnė saugykla. Arklio muziejuje Egidijus Musteikis svajoja apie naują saugyklą su restauracijos dirbtuvėmis, kuriose vykstančius darbus galėtų stebėti lankytojai.

Algimantas GUDELIS